

ŻEBY NAUKA



nie poszła w las ...

Znane polskie przysłowie w ostatnich latach nabrało nowego sensu. Przyczyną tego jest fakt, że zarówno dokumenty prawne o ochronie przyrody, jak i zapisy z programów nauczania młodzieży szkolnej szczególną wagę zwracają na wiedzę o środowisku. Z racji tego, że w naszym kraju aktualnie 29,5% powierzchni stanowią lasy, w edukacji przyrodniczej pełnią one kluczową rolę.

Przeciętny człowiek, wybierając się do lasu, zwraca głównie uwagę na tzw. pożytki, czyli chrust, grzyby i jagody. Jednocześnie, wdychając leśne powietrze, zwiększa odporność organizmu na choroby. Udowodniono bowiem, że w leśnym powietrzu jest siedemdziesiąt razy mniej bakterii i innych mikroorganizmów chorobotwórczych, niż w powietrzu miejskim. Jednakże nie każdy zdaje sobie sprawę, że lasy mają także wpływ na mikroklimat i globalne zmiany klimatu na Ziemi. Są one „zielonymi płucami Ziemi”, gdyż są głównym producentem tlenu na naszej planecie oraz głównego surowca o szerokim wykorzystaniu w gospodarce – drewna.

Warto wiedzieć, że edukacja przyrodniczo-leśna w Polsce to nie moda ostatnich lat, a tradycja blisko dwustuletnia. Według prof. dr. hab. Andrzeja Grzywacza, w edukacji leśnej polskiego społeczeństwa można wyróżnić sześć etapów, tzn.:



Młodzież przed zieloną szkołą w Nadleśnictwie Woziwoda w Borach Tucholskich

- **1820–1923** – kiedy wiedza o lesie znana była tylko nielicznym osobom, które się nim interesowały,
- **1924–1939** – kiedy zyskała charakter wiedzy przekazywanej podczas uroczystości państwowych oraz świąt narodowych,
- **1946–1985** – miała wówczas charakter społecznych akcji zalesień i zadrzewień kraju i była łączona z tzw. czynami społecznymi,
- **1985–1993** – stała się ważnym działem w edukacji ekologicznej, zwłaszcza młodego pokolenia – w kształtowaniu właściwych postaw wobec przyrody,
- **1994–2008** – po Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro w 1992 r. i dokumentach międzynarodowych podpisanych również przez Polskę, zawarte zostały zasady popularyzacji wiedzy środowiskowej w lokalnych społecznościach (Agenda 21),
- od **2009 r.** – stała się systemem przekazywania wiedzy, poprzez różnorodne formy dostosowane do grup wiekowych społeczeństwa; w działalność tę zostały włączone również jednostki podległe Lasom Państwowym lub z nimi związane.

Edukacja leśna społeczeństwa dzieli się na szkolną – realizowaną w szkołach, zgodnie z programami nauczania, zintegrowaną – realizowaną wspólnie przez szkoły i leśników z nadleśnictw i pozaszkolną – w której uczestniczą jednostki Lasów Państwowych i inne organizacje społeczne.

Odzwierciedleniem zwiększenia zainteresowania społeczeństwa problematyką przyrodniczo-leśną i popularyzacją tej wiedzy mogą być następujące dane: liczba ośrodków edukacji w pięcioleciu 2004–2008 wzrosła blisko dwukrotnie, izb edukacji leśnej w tym

samym okresie wzrosła ze 131 do 234, a liczba leśnych ścieżek edukacyjnych z 601 do 833. Największy wzrost odnotowano w liczbie punktów edukacyjnych, gdyż wzrosła ona ponad czterokrotnie. Obejmują one, m.in.: szkoły leśne, obiekty małej retencji wodnej, platformy widokowe, paśniki i karmniki dla zwierzyny (tabela nr 1 – dane zgodnie z „Raportami z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych”).

O powszechności korzystania z popularyzacji wiedzy w Lasach Państwowych mogą świadczyć inne z kolei liczby: w 2006 r. liczba uczestników w tego typu zajęciach wynosiła 1 894 000, w 2007 r. – 1 727 000, a w 2008 r. – 1 241 000 uczestników.

Cieszy fakt, że popularyzacja wiedzy leśnej w ostatnich latach obejmuje również przedszkolaki. W latach 2004–2008 odnotowano, że ich udział we wszystkich formach nauki w lesie wzrósł dwukrotnie. Natomiast główną grupą młodzieży korzystającej z wiedzy na łonie przyrody są uczniowie szkół podstawowych, którzy stanowią połowę ogólnej liczby uczestników wszystkich grup wiekowych (tabela nr 2).

Jeśli chcielibyśmy poznać najciekawsze ostępy leśne w najbliższej okolicy, należy sprawdzić, czy nie ma tu np. Leśnego Kompleksu Promocyjnego. Aktualnie w całej Polsce jest ich 19 i obejmują powierzchnię blisko 1 mln hektarów. Tereny te są wyjątkowe z racji, że występujące tu lasy kryją w sobie bogactwo świata roślin i zwierząt, a jednocześnie prowadzona tam jest wzorcowa gospodarka leśna. Nawiązuje to do bardzo ważnej idei ogólnoeuropejskiej zachowania trwałości lasów i tzw. zrównoważonego rozwoju. Rozwój ten oznacza rozsądne użytkowanie zasobów przyrody

Obiekty	Lata				
	2004	2005	2006	2007	2008
Ośrodki edukacji	27	25	32	40	47
Izby edukacji leśnej	131	202	201	235	234
Wiaty edukacyjne (zielone klasy)	133	225	322	458	466
Leśne ścieżki edukacyjne	601	688	746	833	833
Powierzchnie (punkty) edukacyjne	374	584	1197	1348	1718
Inne obiekty	702	780	1272	1635	2043

Tab. 1. Obiekty Lasów Państwowych w edukacji leśnej społeczeństwa

Obiekty	Lata				
	2004	2005	2006	2007	2008
Dzieci przedszkolne (do 6 lat)	7,3	9,1	8,2	11,4	14,3
Dzieci szkół podstawowych (7–12 lat)	46,9	44,3	45,8	47,2	48,6
Młodzież gimnazjalna (13–15 lat)	20,7	19,8	21,6	19,9	17,6
Młodzież szkół średnich (16–19 lat)	9,1	9,3	9,2	8,0	7,4
Osoby pozostałe (powyżej 18 lat)	16,0	17,5	15,2	13,5	12,1

Tab. 2. Procentowy udział grup wiekowych w różnych formach edukacji leśnej (wg „Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych”)



Zajęcia edukacyjne dla dzieci ze szkoły podstawowej



Ośrodek edukacji przyrodniczej w Leśnym Kompleksie Promocyjnym „Puszcza Białowieńska”



Ośrodek edukacji w Kliniskach koło Szczecina



Przystanek na ścieżce dydaktycznej

w taki sposób, aby ich różnorodność biologiczną mogły również oglądać następne pokolenia.

Jednym z pierwszych powołanych Leśnych Kompleksów Promocyjnych (w 1994 r.) był LKP „Puszcza Białowieńska”. Kompleks ten, mimo okresów intensywnej eksploatacji lasów już od XV wieku, jest nadal najcenniejszym przyrodniczo obiektem polskich nizin. Spotkamy tu 56 gatunków drzew i krzewów, 1000 gatunków roślin naczyniowych i aż 11 tys. gatunków zwierząt, z których 9 tys. to owady. Symbolem Puszczy Białowieckiej jest żubr, który zniknął z niej w 1919 r., a dzięki zabiegom hodowlanym ponownie stał się jej królem i stanowi symbol ochrony przyrody w Polsce. Aktualnie stado żubrów liczy ponad 600 sztuk. W 2009 r. w Polsce obchodzono 600-lecie objęcia ochroną prastarej puszczy.

Podkreślić należy, że Leśne Kompleksy Promocyjne to nie tylko tereny położone z dala od dużych aglomeracji miejskich. Przykładem tego może być LKP „Puszcza Bukowa i Goleniowska”, który powstał w 1996 r. Odwiedzający mogą zapoznać się tu z nowoczesnymi metodami gospodarki leśnej. Zainteresowani mogą tu również podziwiać unikatowe kolekcje drzew w Ogrodzie Dendrologicznym w Glinnej (570 gatunków i odmian drzew, w tym egzotyczne okazy metasekwoi i mamutowców), dowiedzieć się o rzadkich i chronionych gatunkach roślin i zwierząt (7 rezerwatów przyrody), a także skorzystać ze ścieżki spacerowo-dydaktycznej i rowerowej. Zorganizowane grupy młodzieży szkolnej z wielotygodniowym wyprzedzeniem rezerwują lekcje w Ośrodku Edukacji PrzyrodniczoLeśnej w Kliniskach.

Leśne obszary w Polsce często pełnią, obok swej roli wodochronnej i glebochronnej, również funkcje społeczne i to nie tylko ze względu na miejsce wypoczynku. Kulturotwórcza rola lasu oraz wykorzystanie go w malarstwie, rzeźbie, poezji wymaga od każdego z nas odpowiedniego szacunku oraz zachowania. Dlatego też będąc w lesie, nie pozostawiamy śladów w postaci śmieci, połamanych gałęzi czy też ognisk rozpalanych w niedozwolonych miejscach. Warto również zaniechać bardzo złej praktyki wypalania traw wiosną, często na styku łąka – las czy pole – las. Działania takie, mimo że tłumaczone „tradycjami rodzinnymi”, świadczą o braku wiedzy i to tej elementarnej. Płonące resztki traw naruszają przecież całą biocenozę, czyli świat istot żywych i są zagrożeniem dla ich istnienia.

Pamiętajmy więc, że wiedzy nie trzeba reklamować, lecz trzeba ją mieć.

Artur Sawicki
Zakład Informacji Naukowej, IBL
foto: Wojciech Gil